

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО ВЕБІНАР

СЕРГІЙ ЖУКОВ

Д.Ю.Н., СУДДЯ-СПІКЕР КАСАЦІЙНОГО
ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У СКЛАДІ
ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання для обговорення:

1. Санація до відкриття провадження у справі про банкрутство.
2. Проблемні питання відкриття провадження у справах про банкрутство.
3. Мораторій на задоволення вимог кредиторів та інші особливості процедури розпорядження майном.
4. Визнання недійсними правочинів у справах про банкрутство.
5. Особливості здійснення ліквідаційної процедури.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання 1

Санація до відкриття провадження у справі про банкрутство

Санація (від лат. *sanatio* — оздоровлення, лікування)

Термін санація застосовується в різних галузях, зокрема в медицині, економіці, будівництві. Розглянемо санацію, як поняття, яке застосовується в галузі економіки.

Санація - система заходів, які здійснюються для фінансового оздоровлення та запобігання визнання суб'єкта господарювання банкрутом і спрямована на відновлення платоспроможності такого суб'єкта господарювання, а також на задоволення в повному обсязі, або частково вимог кредиторів.

Санація – це мрія підприємства у скрутному фінансовому стані.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

В Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУПБ) поняття санації і її види закріплені у статтях 4, 5, 6, 50.

Так відповідно до ч. 5 ст. 4 КУПБ, санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство - це система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Згідно ч. 1 ст. 6 КУПБ, санація – одна із судових процедур у справі про банкрутство, яка застосовується до боржника.

У відповідності до абз. 2 ч. 1 ст. 50 КУПБ, під санацією розуміється система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Проаналізувавши вищенаведені положення КУПБ, можна дійти до висновку, що існує 2 види санації, які регулюються КУПБ:

- Санація як позасудова процедура, яка водиться до відкриття провадження у справі про банкрутство (ст. 4, 5 КУПБ).
- Санація як судова процедура, яка застосовується до боржника у справі про банкрутство (ст. ст. 6, 50 КУПБ).

Основною метою санації як позасудової процедури і санації як судової процедури у справі про банкрутство – запобігання банкрутству та ліквідації суб'єкта господарювання.

Зупинимося детальніше саме на санації, як позасудовій процедурі, яка водиться до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Головне завдання даної позасудової процедури полягає у відновленні платоспроможності суб'єкта господарювання, за умови що кредитори отримають задоволення своїх вимог в більшому розмірі, аніж у випадку застосування до такого суб'єкта господарювання ліквідаційної процедури у справі про банкрутство.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Переваги санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство перед судовими процедурами у справі про банкрутство:

1. Оперативність, яка полягає у наступному:

- Після схвалення плану санації у боржника є 5 днів для подачі його до суду.
- Господарський суд виносить ухвалу про прийняття або відмову у прийнятті заяви про затвердження плану санації протягом п'яти днів з дня її отримання.
- Господарський суд розглядає заяву про затвердження плану санації не пізніше одного місяця з дня прийняття відповідної заяви до розгляду.
- Дія мораторію припиняється автоматично після спливу 60 календарних днів з дня прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації, якщо господарським судом протягом цього часу не розглянуто заяву про затвердження плану санації.
- Господарський суд розглядає заяву про затвердження звіту про виконання плану санації протягом 10 днів з дня її надходження.

2. Спрямованість на задоволення кредиторських вимог у більшому розмірі ніж через застосування ліквідаційної процедури до боржника у справі про банкрутство, яка полягає у тому що господарський суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні плану санації, якщо кредитор, який не брав участі в голосуванні або проголосував проти схвалення плану санації, доведе, що в разі ліквідації боржника у порядку, визначеному цим Кодексом, його вимоги були б задоволені в розмірі, що перевищує розмір вимог, які будуть задоволені відповідно до умов плану санації (ч.8 ст. 5 КУПБ).

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

3. Спростення відносин з контролюючими органами щодо списання безнадійного податкового боргу та встановлення відстрочок і розстрочок у виплаті податкових зобов'язань, що виражається у наступному:

- У разі якщо план санації передбачає розстрочення чи відстрочення або прощення (списання) боргів чи їх частини, план санації вважається схваленим органом стягнення в частині задоволення вимог з податків, зборів (обов'язкових платежів) на умовах плану санації без необхідності голосування органу стягнення.
- Податковий борг, який виник у строк, що передував трьом рокам до дня проведення зборів кредиторів, визнається безнадійним та списується, а податковий борг, який виник пізніше, розстрочується (відстрочується) або списується на умовах плану санації, що мають бути не гіршими, ніж умови задоволення вимог кредиторів, які проголосували за схвалення плану санації.

4. Більш простий порядок дій для боржника і кредиторів у порівнянні з відкриттям провадження у справі про банкрутство, введенні процедури розпорядження майном боржника та переходу (після закінчення процедури розпорядження майном) до процедур санації або ліквідації, оскільки уся досудова процедура регулюється однією ст.5 КУПБ.

5. Менші судові витрати у вигляді судового збору як для боржника так і для кредиторів, оскільки:

- За заяву про затвердження плану санації, реструктуризації до відкриття провадження у справі про банкрутство платиться судовий збір у розмірі 2-х прожиткових мінімумів для працездатних осіб (на відміну від 10 мінімумів за відкриття справи про банкрутство)
- Кредитори не платять судовий збір за подання заяв про кредиторські вимоги, оскільки подання таких заяв не передбачено в досудовій процедурі санації до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Особливості та складності позасудової процедури досудової санації до відкриття провадження у справі про банкрутство:

1. Активні дії боржника, які передують зверненню до суду з заявою про затвердження плану санації, які полягають у наступному:

- Приймається рішення засновників (учасників, акціонерів) боржника щодо ініціювання процедури санації до відкриття провадження у справі про банкрутство.

- Боржник розробляє план санації і ліквідаційний аналіз, який свідчить про вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника.

- Для схвалення плану санації боржник скликає збори кредиторів шляхом розміщення оголошення про проведення зборів кредиторів на офіційному веб-порталі судової влади України.

2. Необхідність доведення боржником того, що для кредиторів виконання плану санації призведе до задоволення кредиторських вимог у більшому розмірі порівняно з ліквідацією боржника полягає у наступному:

- До плану санації обов'язково додається ліквідаційний аналіз, який свідчить про вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника, а також може додаватися фінансовий аналіз, який підтверджує здатність боржника виконувати умови плану санації.

- Суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні плану санації у разі, якщо кредитор, який не брав участі в голосуванні або проголосував проти схвалення плану санації, доведе, що при ліквідації боржника у порядку, визначеному цим КУПБ, його вимоги були б задоволені в розмірі, що перевищує розмір вимог, які будуть задоволені відповідно до умов плану санації.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

3. Обмеження впливу забезпечених та незабезпечених кредиторів, які є заінтересованими особами стосовно боржника на ухвалення рішень, що стосуються схвалення плану санації полягає у наступному:

- Якщо план санації передбачає участь у санації забезпечених кредиторів, такий план санації має бути схвалений у кожній категорії забезпеченими кредиторами, які володіють двома третинами голосів кредиторів від загальної суми забезпечених вимог, включених до плану санації, у такій категорії. При цьому вимоги забезпечених кредиторів, які є заінтересованими особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування при схваленні плану санації.

- План санації має бути схвалений у кожній категорії незабезпеченими кредиторами, які володіють більше ніж 50 відсотками від загальної суми незабезпечених вимог, включених до плану санації, у такій категорії. При цьому вимоги незабезпечених кредиторів, які є заінтересованими особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування при схваленні плану санації.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що досудова санація до відкриття провадження у справі про банкрутство є ефективним інструментом для досягнення компромісу між боржником та кредиторами, які дійсно бажають домовитися.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання 2

Проблемні питання відкриття провадження у справах про банкрутство.

Місцевими господарськими судами за період набрання КУПБ чинності за правилами нового Кодексу:

- відкрито з 21.10.2019 по 31.12.2019 – 187 проваджень у справах, з 01.01.2020 по 18.05.2020 – 307 проваджень у справах про банкрутство (всього 494 відкритих провадження).
- відмовлено у відкритті провадження з 21.10.2019 по 31.12.2019 - у 15 справах, з 01.01.2020 по 18.05.2020 – у 48 справах про банкрутство (всього 63 відмови у відкритті провадження).

Системний аналіз статей 1, 8, 34, 39 Кодексу свідчить про те, що правовими підставами (ознаками) для відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора є:

- наявність грошового зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого настав на дату звернення кредитора до суду;
- відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог;

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Доведення наявності боргу строк якого настав

Насамперед слід визначити хто за нормами нового Кодексу є боржником, що таке неплатоспроможність та що таке грошове зобов'язання?

Боржником в розумінні Кодексу є юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав.

Неплатоспроможність - неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом *(відповідно до статті 6 Кодексу щодо боржника - юридичної особи застосовуються такі судові процедури: розпорядження майном боржника; санація боржника; ліквідація боржника).*

Грошове зобов'язання - зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України. До грошових зобов'язань належать також зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; зобов'язання, що виникають внаслідок неможливості виконання зобов'язань за договорами зберігання, підряду, найму (оренди), ренти тощо та які мають бути виражені у грошових одиницях. До складу грошових зобов'язань боржника, у тому числі зобов'язань щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції, визначені на дату подання заяви до господарського суду, а також зобов'язання, що виникли внаслідок

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Грошовим, за змістом статей 524, 533-535, 625 ЦК України, є виражене в грошових одиницях (національній валюті України чи в грошовому еквіваленті в іноземній валюті) зобов'язання сплатити гроші на користь іншої сторони, яка, відповідно, має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Частиною першою статті 611 ЦК України передбачено, що боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом.

Системний аналіз наведених норм права дозволяє дійти висновку про те, що невиконання боржником частково або в повному обсязі свого грошового зобов'язання перед кредитором у встановлений договором або законом строк дає останньому право вважати боржника таким, що неспроможний виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав, та ініціювати проти такого боржника процедуру банкрутства.

При цьому, новелою Кодексу є право кредитора на звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника незалежно від розміру невиконаного останнім грошового зобов'язання та тривалістю такого невиконання.

Водночас варто враховувати, що грошові зобов'язання боржника, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, із зобов'язань з виплати авторської винагороди, а також із зобов'язань перед засновниками

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Відповідно до частин другої та третьої статті 8 Кодексу право на звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство мають боржник, кредитор. Провадження у справі про банкрутство відкривається господарським судом за заявою боржника також у разі загрози його неплатоспроможності.

Згідно із частинами першою – третьою статті 34 Кодексу заява кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство подається у письмовій формі та повинна містити відомості, передбачені частиною першою статті 34 Кодексу, зокрема, **виклад обставин, що є підставою для звернення до суду, перелік документів, що додаються до заяви**, а також відомості про розмір вимог із зазначенням окремо розміру неустойки (штрафу, пені), яка підлягає сплаті. До заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство додаються:

докази сплати судового збору, крім випадків, коли згідно із законом судовий збір не підлягає сплаті;

довіреність чи інший документ, що засвідчує повноваження представника, якщо заяву підписано представником;

докази авансування винагороди арбітражному керуючому трьох розмірів мінімальної заробітної плати за три місяці виконання повноважень;

докази надсилання боржнику копії заяви і доданих до неї документів.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

До заяви кредитора - контролюючого органу, уповноваженого відповідно до Податкового кодексу України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, іншого органу, який відповідно до закону здійснює контроль за справлянням інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, додаються докази вжиття заходів щодо стягнення (погашення) податкового боргу або іншої заборгованості у встановленому законодавством порядку.

При цьому, наявність боргу при ініціюванні справи про банкрутство підтверджується доказами у відповідному обсязі, виходячи з правової природи правовідносин між боржником та кредитором. Доказами на підтвердження наявності боргу можуть бути, зокрема, судові рішення, господарські правочини, первинні документи, які містять відомості про господарську операцію та підтверджують її здійснення. Такими доказами можуть бути, зокрема, банківські виписки, платіжні доручення, довідки, листи, протоколи, акти звіряння та будь-які інші докази, що доводять факт невиконання відповідачем своїх зобов'язань.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Доведення можливості розрахуватись з кредитором

У ч. 3 ст. 39 Кодексу передбачено, якщо провадження у справі відкривається за заявою кредитора, господарський суд перевіряє можливість боржника виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість.

Свідченням спроможності виконати зобов'язання строк яких настав, є лише наявність грошових коштів у розпорядженні боржника, оскільки наявність будь-якого іншого майна не свідчить про можливість розрахуватись із кредитором до підготовчого засідання, у якому суд вирішує питання відкриття провадження у справі.

Водночас, лише наявності грошових коштів замало для уникнення відкриття провадження у справі про банкрутство, оскільки підставою для відмови у відкритті провадження у справі, за приписами ч. 6 ст. 39 Кодексу, є задоволення боржником вимог кредитора (кредиторів) у повному обсязі до підготовчого засідання.

Аналіз наведеної норми дає підстави дійти висновку про те, що у підготовчому засіданні суд одночасно може перевіряти і наявність можливості у боржника виконати майнові зобов'язання і фактичне виконання такого зобов'язання.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Доведення наявності або відсутності спору про право

Встановлення судом у підготовчому засіданні наявності спору про право, характерного для справ позовного провадження, є однією із перешкод для відкриття провадження у справі про банкрутство. Водночас слід зазначити, що відсутність будь-яких заперечень боржника з приводу заявленої вимоги кредитора може свідчити про її визнання, а відтак і про відсутність між сторонами спору про право.

Слід зазначити, що поняття «спору про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення.

Тому, вирішуючи питання чи свідчить вимога кредитора (кредиторів) про наявність спору про право, слід враховувати, що спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків та неможливістю їх здійснення без усунення перешкод в судовому порядку. Спір про право може мати місце також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Таким чином спір про право пов'язаний виключно з порушенням, оспоренням або невизнанням, а також не доведенням суб'єктивного права, при якому існують конкретні особи, які перешкоджають в реалізації права.

Здійснюючи розгляд спорів про право, суд встановлює наявність чи відсутність певних обставин (юридичних фактів). За відсутності цих елементів не може бути й спору про право.

Отже, якщо у підготовчому засіданні буде з'ясовано, що між ініціюючим кредитором та боржником існують суперечки з приводу їх прав та обов'язків, що вочевидь ставить під сумнів вимогу кредитора, і їх вирішення можливе виключно шляхом встановлення об'єктивної істини, що, у свою чергу, покладає на суд обов'язок вжити всіх визначених законом заходів до всебічного, повного та об'єктивного з'ясування дійсних прав і обов'язків сторін, у тому числі із застосуванням інституту доказів і доказування, що притаманно саме для справ позовного провадження, господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство.

При цьому законодавство не містить переліку будь-яких критеріїв для висновку про існування спору про право, тому в кожному конкретному випадку в залежності від змісту правовідносин суд повинен оцінити форму вираження відповідної незгоди учасників провадження на предмет існування спору.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Про існування спору про право може свідчити, наприклад,

- заперечення боржника щодо дійсності правочину (договору), який є підставою виникнення грошового зобов'язання
- обґрунтоване твердження про його нікчемність в силу закону, у тому числі заперечення боржника проти правочину, за умовами якого до заявника - кредитора перейшло право вимоги (зокрема, договору про відступлення права вимоги) тощо.

Проте, якщо нікчемний правочин є недійсним у силу закону і визнання його таким судом не вимагається, то спростування презумпції правомірності оспорюваного правочину є предметом дослідження виключно у справі позовного провадження.

Також спір про право наявний у разі,

- коли боржник не погоджується із методикою (формулою) розрахунку заявленого боргу або взагалі висловлює незгоду з існуванням у нього заборгованості перед кредитором, стверджуючи про припинення зобов'язання зарахуванням тощо;
- заявляє про вплив позовної давності;
- заперечує настання строку виконання грошового зобов'язання з мотивів правомірності зупинення ним виконання свого обов'язку (частина третя статті 538 ЦК України) або з мотивів прострочення кредитора (стаття 613 ЦК України);

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Встановлення наявності або відсутності наведених обставин переходить в площину доказування, що вочевидь свідчить про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження.

Крім того, якщо в суді вже існує спір про право щодо розміру заборгованості за правочином, на якому ґрунтуються вимоги заявника – кредитора, то це є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Отже, на дату проведення підготовчого засідання усі суперечності між кредитором та боржником з приводу їх прав та обов'язків мають бути ними усунені самостійно або вирішені в судовому порядку з ухваленням судового рішення. Вимоги ініціюючого кредитора до боржника мають бути безспірними, тобто ґрунтуватися на первинних документах, які беззаперечно підтверджували би дійсний розмір заборгованості, правомірність підстави її виникнення та доводили би прострочення виконання грошового зобов'язання боржника. Безспірність у даному випадку не передбачає обов'язкової наявності судового рішення.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Оскарження відкриття провадження заставним кредитором

В силу особливостей провадження у справі про банкрутство коло осіб, які мають право оскаржити судові рішення у справі про банкрутство, чинним законодавством звужено до учасників цієї справи задля попередження необґрунтованого втручання інших осіб, які не є учасниками справи, в хід процедури банкрутства.

Відповідно до статті 1 Кодексу про банкрутство сторони у справі про банкрутство - конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), забезпечені кредитори, боржник (банкрут).

На стадії відкриття провадження у справі про банкрутство, ініційованого в загальному порядку за заявою кредитора, у справі, як правило, беруть участь три учасники – сторони (ініціюючий кредитор, боржник) та арбітражний керуючий, про права, обов'язки та інтереси яких прямо зазначається як в мотивувальній частині ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, так і в резолютивній частині цього рішення.

Ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство має наслідком зміну порядку задоволення вимог заставодержателя майна боржника, у зв'язку з чим є судовим рішенням, яке ухвалено про права та інтереси цієї особи, що надає заставодержателю права заперечувати у підготовчому засіданні відкриття провадження у справі про банкрутство боржника з наділенням у такому разі заставодержателя процесуальними правами

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Аналіз наявності неплатоспроможності

Відповідно до частини 6 статті 34 Кодексу, боржник зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), та в інших випадках, передбачених цим Кодексом.

За змістом вказаної норми особливості звернення з заявою про порушення справи про банкрутство з підстав, передбачених частиною 6 статті 34 Кодексу – у разі загрози неплатоспроможності, полягають у тому, що боржник, встановивши обставини того, що у разі задоволення вимог одного або кількох кредиторів він не зможе виконати свої зобов'язання перед іншими кредиторами, у боржника виникає **обов'язок** звернутись до суду про порушення справи про банкрутство.

При цьому необхідно звернути увагу на те, що ініціювання боржником порушення справи про банкрутство на підставі частини 6 статті 34 Кодексу, свідчить про відсутність між боржником та його кредиторами спору про наявність і неоплатність боргу оскільки сам боржник визнає ці обставини, тобто відсутній спір про право.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Водночас, в будь-якому випадку на момент подачі заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство боржником повинні бути надані документи (первинні документи, договори, бухгалтерський баланс, аудиторський висновок, судові рішення тощо), які підтверджують наявність ознак неплатоспроможності або її загрози, інакше таке банкрутство має ознаки фіктивного, тобто ініційованого з метою невиконання зобов'язань.

Відповідно до частин 1, 2 статті 39 Кодексу, Перевірка обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюються господарським судом у підготовчому засіданні, яке проводиться в порядку, передбаченому цим Кодексом.

У підготовчому засіданні господарський суд розглядає подані документи, заслуховує пояснення сторін, оцінює обґрунтованість заперечень боржника, вирішує інші питання, пов'язані з розглядом справи.

У разі звернення до господарського суду боржника із заявою про порушення справи про банкрутство у підготовчому засіданні з'ясовуються ознаки неплатоспроможності боржника або її загрози.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Отже суд під час розгляду заяви про порушення справи про банкрутство, яка подана з підстав, передбачених частиною 4 ст. 34 Кодексу, зобов'язаний перевірити додані до заяви документи на предмет їх відповідності вимогам Кодексу та іншим нормативно-правовим актам з метою встановлення на підставі належних та допустимих доказів обставин того, чи дійсно задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності).

Таким чином, суд першої інстанції має ретельно перевірити заяву про відкриття провадження та додані документи до неї і постановити таку ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство, яка має бути обґрунтованою та мотивованою, де будуть встановлені всі ознаки неплатоспроможності, що унеможливить її подальше скасування у суді апеляційної чи касаційної інстанції або закриття провадження у справі про банкрутство з підстав передбачених п. 8 ч. 1 ст. 90 КУПБ.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 90 КУПБ, господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, якщо господарським судом не встановлені ознаки неплатоспроможності боржника.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання 3

Мораторій на задоволення вимог кредиторів та інші особливості процедури розпорядження майном

Мораторій на задоволення вимог кредиторів це - зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство або з прийняттям заяви про затвердження плану санації до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів та у випадках передбачених положеннями ч. ч. 5, 6 КУПБ.

Дія мораторію припиняється з дня закриття провадження у справі про банкрутство та у інших випадках передбачених КУПБ.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Особливості мораторію на задоволення вимог кредиторів в процедурі розпорядження майном:

- Не є безстроковим для заставних кредиторів, оскільки у разі спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, дія мораторію припиняється автоматично.
- Не обмежує: боржника, власника майна боржника, власника корпоративних прав боржника, третіх осіб, на погашення всіх конкурсних вимог кредиторів (ті вимоги, які виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство) відповідно до реєстру вимог кредиторів.
- Правові наслідки дії мораторію на задоволення вимог кредиторів не застосовуються, якщо під час процедури розпорядження майном боржника провадження у справі закривається у зв'язку з тим, що господарським судом не виявлені ознаки неплатоспроможності боржника.
- Не застосовується мораторій на задоволення вимог кредиторів у випадку, якщо у виконавчому провадженні, де здійснюється реалізація майна боржника, було здійснено, до введення мораторію, оприлюднення інформації про продаж майна або виконавче провадження перебуває на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника).

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання 4

Визнання недійсними правочинів у справах про банкрутство

У Кодексі України з процедур банкрутства закладено потужний інструментарій, який надає кредиторам можливість для захисту своїх прав та законних інтересів під час судової процедури банкрутства.

Важливим інститутом законодавства про банкрутство є визнання у встановленому законом порядку правочинів боржника недійсними та застосування наслідків такої недійсності, що надає кредиторам та арбітражному керуючому можливість повернення активів боржника до ліквідаційної маси боржника для задоволення вимог кредиторів.

Отже, основною метою визнання недійсними правочинів за участю боржника у межах справи про банкрутство є:

- захист інтересів кредиторів,
- адекватне наповнення ліквідаційної маси,
- скорочення різниці між розміром ліквідаційної маси і загальним розміром кредиторських вимог.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Для надання визначення таким угодам (правочинам), можна звернутися до судової практики, яка може бути актуальною як для застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» так і для застосування Кодексу України з процедур банкрутства.

В постанові Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі №369/11268/16-ц такі угоди названо ФРАУДАТОРНИМИ ПРАВОЧИНАМИ (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) .

Спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником, розглядаються господарським судом у межах справи про банкрутство за правилами, передбаченими Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України), з особливостями, визначеними статтею 7 Кодексу України з процедур банкрутства.

Склад учасників розгляду спору визначається відповідно до ГПК України та КУПБ.

Відповідно до абз. 3 ч.2 ст. 7 КУПБ за результатами розгляду спору суд ухвалює рішення. Водночас у ч.4 ст. 42 КУПБ зазначено, що за результатами розгляду заяви арбітражного керуючого або кредитора про визнання недійсним правочину боржника господарський суд постановляє ухвалу.

Визнання недійсними правочинів може відбуватися за спеціальною нормою Кодексу (ст. 42 КУПБ), або відповідно до загальних норм ЦК України.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

У даному випадку, розглянемо саме спеціальну норму (ст. 42 КУПБ) яка встановлює умови і підстави визнання недійсними правочинів боржника.

У частинах першій та другій статті 42 КУПБ законодавець визначив різні умови та підстави для визнання недійсності правочинів боржника.

Частина перша статті 42 КУПБ – так звані «складні умови та підстави» визнання недійсними правочинів боржника

УМОВИ:

Перша умова. Підозрілий період правочинів становить три роки, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство та після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Друга умова. Обов'язковою умовою визнання правочинів недійсними у цьому випадку є наявність завдання збитків боржнику або кредиторам.

При доказуванні збитків для визнання недійсними правочинів боржника має бути доведено: те, що дії щодо укладення правочину суперечать інтересам боржника чи кредиторів; визначений конкретний розмір збитків, яких зазнав боржник або кредитор; те, що розмір збитків пов'язаний з укладенням оспорюваного правочину; наявність вини сторін правочину у збитках.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

ПІДСТАВИ:

Перша підстава. Боржник виконав майнові зобов'язання раніше встановленого строку.

Друга підстава. Боржник до відкриття провадження у справі про банкрутство взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним або виконання його грошових зобов'язань перед іншими кредиторами повністю або частково стало неможливим.

Третя підстава. Боржник здійснив відчуження або придбав майно за цінами, нижчими або вищими від ринкових, за умови, що в момент прийняття зобов'язання або внаслідок його виконання майна боржника було (стало) недостатньо для задоволення вимог кредиторів.

Четверта підстава. Боржник оплатив кредитору або прийняв майно в рахунок виконання грошових вимог у день, коли сума вимог кредиторів до боржника перевищувала вартість майна.

П'ята підстава. Боржник узяв на себе заставні зобов'язання для забезпечення виконання грошових вимог.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Частина друга статті 42 КУПБ – єдина умова та три підстави визнання недійсними правочинів боржника

Єдина умова. Підозрілий період правочинів становить три роки, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство. Так, підозрілий період за цим пунктом є обмеженим лише на минуле.

Перша підстава. Боржник безоплатно здійснив відчуження майна, взяв на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, відмовився від власних майнових вимог.

Друга підстава. Боржник уклав договір із заінтересованою особою.

Третя підстава. Боржник уклав договір дарування.

Важливо, що при застосуванні вищенаведених підстав, наявність збитків не потрібно доводити.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Наслідки визнання недійсними ФРАУДАТОРНИХ правочинів боржника

У разі визнання недійсними правочинів боржника з підстав передбачених частиною першою або другою статті 42 КУПБ, кредитор зобов'язаний повернути до складу ліквідаційної маси майно, яке він отримав від боржника, а в разі неможливості повернути майно в натурі – відшкодувати його вартість грошовими коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину (ч. 3 ст. 42 КУПБ).

Необхідно зазначити, що стаття 42 КУПБ містить положення про те, що наслідком визнання недійсним правочину є обов'язок контрагента боржника повернути майно до ліквідаційної маси. Ліквідаційна маса формується лише на стадії ліквідаційної процедури. Отже, якщо розуміти буквально цю норму, то існує невизначеність, як саме будуть застосовані наслідки недійсності або зобов'язання щодо повернення майна чи повернення грошей на стадії розпорядження майном або санації. Господарський суд має детально визначити у своєму рішенні, не чекаючи відкриття ліквідаційної процедури, як саме це повинно виконуватися (наслідки недійсності правочину боржника).

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Співвідношення ст. 42 КУПБ і ст. 388 ЦК України

З аналізу ст. 42 КУПБ може виникнути питання про те чи можливо у разі, коли майно вибуло з власності боржника на підставі правочину, який з підстав ч. ч. 1, 2 ст. 42 КУПБ, був визнаний недійсним скористатися правом на витребування такого майна, яке передбачене ст. 388 ЦК України (витребування майна від добросовісного набувача).

На жаль, на даний момент судова практика Верховного Суду з даного питання відсутня.

Проте, можна використати за аналогією висновки про застосування норм права, а саме ст. 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі в тексті – Закон про банкрутство) і ст. 388 ЦК України, які викладені у постанові Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 20.02.2020 по справі №922/719/16.

Таку аналогію можливо вважати доречною, оскільки наслідки визнання правочину недійсним у ст. 20 Закону про банкрутство і в ст. 42 КУПБ схожі.

ч. 2 ст. 20 Закону про банкрутство, у разі визнання недійсними правочинів (договорів) або спростування майнових дій боржника на підставах, передбачених частиною першою цієї статті, кредитор зобов'язаний повернути в ліквідаційну масу майно, яке він отримав від боржника, а у разі неможливості повернути майно в натурі - відшкодувати його вартість у грошових одиницях за ринковими цінами, що існували на момент здійснення правочину або вчинення майнової дії.

ч. 3 ст. 42 КУПБ у разі визнання недійсними правочинів боржника з підстав, передбачених частиною першою

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Так у вказаній постанові зазначено, що застосування приписів статті 388 ЦК України як наслідків визнання правочинів недійсними та спростування майнових дій в порядку статті 20 Закону про банкрутство є можливим за умов:

- 1) наявності (доведеності) обставин, які вказують на неможливість (неефективність) застосування наслідків, передбачених частиною другою статті 20 Закону про банкрутство (відсутність майна, коштів у кредитора, наявність інших обставин);
- 2) вибуття спірного майна з володіння боржника (банкрута у справі) поза його волю;
- 3) доведеності обставин, які дають підстави для застосування в межах справи про банкрутство (як наслідок застосування приписів статті 20 Закону про банкрутство) приписів статті 388 ЦК України;
- 4) наявності доведеного статусу власника спірного майна;
- 5) якщо такий спосіб захисту буде визнаний судом найбільш ефективним у конкретному випадку за наявності відповідних доказів у справі.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Питання 5

Особливості здійснення ліквідаційної процедури

Ліквідація банкрута – судова процедура, яка вводиться у випадку підтвердження неоплатності боржника і відсутності застосування заходів спрямованих запобіганню визнання боржника банкрутом.

Введення ліквідаційної процедури є завершенням господарської діяльності боржника у справі про банкрутство. Тому можна стверджувати, що основним завданням даної процедури є максимально ефективна реалізація активів банкрута і задоволення вимог кредиторів. Про відновлення платоспроможності та фінансового оздоровлення боржника вже мова не йде.

Центральною фігурою ліквідаційної процедури являється ліквідатор банкрута.

Ліквідатор банкрута – особа, яка виконує функції з управління та розпорядження майном банкрута стає керівником банкрута, займається реалізацією майна банкрута, може подавати до суду заяви про визнання недійсними правочинів (договорів) боржника та виконує інші повноваження, які зокрема закріплені в ст. 61 КУПБ.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Особливістю у реалізації повноважень ліквідатора у ліквідаційній процедурі є обов'язок здійснити повноту дій, спрямовану на виявлення та повернення активів боржника (ч. 1 ст. 65 КУПБ).

Цей обов'язок кореспондується з правовою презумпцією сумнівності правочинів при дослідженні угод боржника у справі про банкрутство.

Правова презумпція сумнівності правочинів передбачає, що будь-який правочин боржника щодо відчуження ним свого майна, вчинений у підозрілий період, є сумнівним і може бути визнаний недійсним на підставі спеціальної норми закону. Ліквідатор зобов'язаний перевірити наявність підстав для визнання недійсним сумнівного правочину відповідно до статті 42 КУПБ або норм Цивільного та Господарського кодексів України (постанова Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 910/6179/17).

Слід звернути увагу, що недійсними можуть бути визнані не всі без винятку правочини боржника, а саме укладені у підозрілий період.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Однією з головних особливостей ліквідаційної процедури є можливість притягнення засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника до субсидіарної відповідальності.

Субсидіарна відповідальність у справах про банкрутство є самостійний цивільно-правовий вид відповідальності, який покладається на засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника при наявності підтвердження вини вказаних осіб у доведенні юридичної особи (боржника у справі про банкрутство) до стану неплатоспроможності (Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2019 року у справі №906/904/16).

Субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства є відносно новим правовим інститутом, який з початку 2018 року почав активно застосовуватися у судовій практиці при розгляді справ про банкрутство. Основною метою такої відповідальності є притягнення винних у доведенні до банкрутства осіб до додаткової (субсидіарної) відповідальності і стягнення на користь кредиторів непогашених у ліквідаційній процедурі кредиторських вимог. Тобто, це можливість отримати додаткове джерело погашення боргів перед кредиторами завдяки покладенню такої відповідальності на винних осіб.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Частиною 2 статті 61 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – Кодексу) визначено, що під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника - юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями. Стягнені суми включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому цим Кодексом.

Законодавець наділив можливістю звернення до господарського суду для застосування (покладення) субсидіарної відповідальності виключно ліквідатора, тому що саме він уповноважений, з введенням ліквідаційної процедури банкрутства, прийняти у своє відання майно боржника, забезпечити його збереження та виконувати функції з управління та розпорядження майном банкрута. При цьому, кредитори не мають права звертатися з такими заявами, що не зовсім відповідає інтересам захисту прав кредиторів.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Обов'язковою умовою субсидіарних вимог у процедурі банкрутства є те, що вони стягуються лише у випадку доведення до банкрутства. Іншої підстави для застосування субсидіарної відповідальності в процедурах банкрутства Кодекс не визначає.

Чинне законодавство не пов'язує можливість покладення субсидіарної відповідальності на третіх осіб з наявністю вироку у кримінальній справі щодо таких осіб при встановленні в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення.

Ліквідатор, подає таку заяву (про покладення субсидіарної відповідальності) не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів ліквідаційної маси та розрахунків з кредиторами на підставі вчинення такої реалізації у ліквідаційній процедурі при наявності обставин недостатності повного погашення кредиторської заборгованості банкрута.

Розмір субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства становить різницю між сумою вимог кредиторів і сумою реалізації ліквідаційної маси. Крім того, витрати арбітражного керуючого в ліквідаційній процедурі не є кредиторськими вимогами, а тому такі витрати не можуть бути задоволені за рахунок третіх осіб.

Законодавець передбачив, що стягнені суми субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства включаються саме до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Розгляд питання про застосування субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства є дуже важливим на завершальній стадії ліквідаційної процедури, а саме коли ліквідатор вчинив всю повноту дій у ліквідаційній процедурі і ця повнота дій є безсумнівною для кредиторів. Звернення ліквідатора до господарського суду про покладення на винних осіб субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства є частиною принципу безсумнівної повноти дій у ліквідаційній процедурі

Отже, відсутність з'ясування обставин можливості покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у разі недостатності майна боржника є не здійснення ліквідатором всієї повноти заходів спрямованих на виявлення активів боржника.

Ліквідатор повинен або звернутися до господарського суду з відповідною заявою для покладення на винних осіб субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства, або у своєму остаточному звіті обґрунтувати, що доведення суб'єкта господарювання (боржника) до банкрутства відсутнє.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Попри набрання КУПБ законної сили 21.10.2019 судової практики, особливо практики Верховного Суду, щодо застосування наведеного нормативно-правового акту небагато.

Судова практика застосування Кодексу України з процедур банкрутства формується саме зараз.

Ми намагаємося не втратити ті важливі надбання, що були отримані при застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Першочерговими завданнями нової судової практики є скорочення строків процедур банкрутства та максимально ефективно задоволення вимог кредиторів.

Судова палата для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду робить усе щоб судова практика була єдиною, рішення суду були мотивовані та зрозумілі.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

ДЯКУЮ ЗА
УВАГУ!